

5. Годфруа Ж. Что такое психология: В 2 т.: Пер. с франц. – М.: Мир, 1992. – Т. 1. – 496 с.
 6. Давыдов В. В., Маркова А. К. Формирование учебной деятельности школьников / В. В. Давыдов, А. К. Маркова. – М.: Просвещение, 1982.
 7. Дидактика современной школы: Пособие для учителей / Б. С. Кобзарь, Г. Ф. Кумарина, Ю. А. Кусый и др. / Под ред. В. А. Онищука. – К.: Рад. шк., 1987. – 351 с.
 8. Дидактика средней школы: Некоторые проблемы соврем. дидактики. Учеб. пособие для слушателей ФПК директоров общеобразоват. школ и в качестве учеб. пособия по спецкурсу для студентов пед. ин-тов / Под ред. М. Н. Скаткина. – М.: Просвещение, 1982. – 319 с.
 9. Ильина Т. А. Педагогика: Курс лекций / Т. А. Ильина – М.: Просвещение, 1969. – 572 с.
 10. Ительсон Л. Б. Проблемы современной психологии учения / Л. Б. Ительсон. – М.: Знание, 1970. – Вып. 1: Сущность и виды научения. Современные теории научения. – 63 с.
 11. Леонтьев А. Н. Обучение как проблема психологии // Вопросы психологии. – 1957. – № 1. – С. 17-26.
 12. Машбиц Е. И. Психологические основы управления учебной деятельностью / Е. И. Машбиц. – К.: Вища школа, 1987.
 13. Педагогика / Под ред. Б. П. Есипова. – М., 1967. – 422 с.
 14. Педагогика: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / Ю. К. Бабанский, В. А. Сластенин, Н. А. Сорокин и др. / Под ред. Ю. К. Бабанского. – М.: Просвещение, 1988. – 479 с.
 15. Растринин Л. А. Обучение как управление знаниями ученика / Л. А. Растринин // Конференция «Восток-Запад» по новым информационным технологиям в образовании: Тез. докл. – М., 1992. – С. 58.
 16. Решетова З. А. Процесс усвоения как деятельность / З. А. Решетова // Современные проблемы дидактики высшей школы: Сб. избр. трудов Междунар. конф. – Донецк: Изд-во ДонГУ, 1997. – С. 3-12.
 17. Талызина Н. Ф. Педагогическая психология / Н. Ф. Талызина. – М.: Академия, 1999.
 18. Харламов И. Ф. Педагогика: Учебное пособие / И. Ф. Харламов – М.: Высш. Шк., 1990.
 19. Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды / Д. Б. Эльконин – М.: Педагогика, 1989.
- Стаття надійшла до редакції 24.03.2011 р.*

УДК 378.016

Матяш О. І.

завідувач кафедри алгебри і методики викладання математики, кандидат пед. наук, доцент Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Стахова О. А.

викладач Вінницького технічного коледжу, м. Вінниця

МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

У статті розглянуто ключові поняття компетентнісного підходу у професійній освіті, виокремлено компоненти професійно-творчого розвитку фахівця та запропонована модель формування його професійної компетентності.

***Ключові слова:** компетентнісний підхід; професійно-творчий розвиток фахівця; професійна діяльність; ключові, базові та фахові компетенції; моделювання процесу.*

В статье рассмотрены ключевые понятия компетентностного подхода в профессиональном образовании, выделены компоненты профессионально-творческого раз-

виття спеціаліста і пропонується модель формування його професійної компетентності.

***Ключевые слова:** компетентностный подход; профессионально-творческое развитие специалиста; профессиональная деятельность; ключевые, базовые и профессиональные компетенции; моделирование процесса.*

This article is devoted to the key concepts of competence approach in the professional education. The components of professional creative development of a specialist are stressed and the forming model of this professional competence is offered.

***Keywords:** competence approach; professional-creative development of specialist; professional activity; key, base and professional competency; design of process.*

Постановка проблеми. Зусилля багатьох сучасних перетворень в організації навчально-виховного процесу у ВНЗ України спрямовані сьогодні на вироблення та реалізацію нових теоретичних і практичних засад підвищення ефективності системи професійної підготовки майбутнього фахівця. Закономірним процесом у цьому контексті є переміщення акцентів у вищій школі із завдань формування знань, умінь та навичок майбутнього фахівця на завдання формування його компетентності. Процес формування фахової компетентності відповідно розглядаємо як більш багатогранний, ніж процес формування знань, умінь та навичок фахівця. Зокрема, професійна компетентність – це якість фахівця, яка дозволяє йому виконати професійне завдання якомога якісніше. Очевидно, завдання формування і розвитку професійної компетентності фахівця слід розглядати як одне із головних, як у процесі підготовки майбутнього фахівця, так і у процесі його професійного становлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Компетентнісний підхід в освіті досліджувався у працях О. Антонової, В. Байденка, В. Безпалька, О. Дубасенюк, І. Зимньої, Є. Зеєра, І. Зязюна, Л. Іванової, Г. Ібрагімової, В. Кальней, Н. Кузьміної, О. Лебедевої, О. Ломакіної, А. Маркової, Ю. Татур, В. Шадрикова, А. Хуторського, І. Якиманської та ін.

Проблеми професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах України розглядали Р. С. Гуревич, Л. І. Зязюн, Н. Г. Ничкало, В. А. Петрук, С. О. Сисоєва.

Аспект професійно-творчого розвитку фахівця розкрито у працях Л. Аврамчука, В. Гапоненко, О. Гуменюка, А. Дьоміна, Н. Журавської, Т. Іщенко, В. Красильнікова, П. Лузана, В. Манько, М. Москвіна, П. Олійника, П. Решетника, В. Свистуна, В. Скакуна та ін.

Ідею моделювання у професійній освіті розглядають Л. Ж. Караванова, Л. В. Козак, В. Т. Лозовецька, В. Т. Лук'янова, К. К. Платонов.

Мета даної статті полягає у виявленні основних складових професійно-творчого розвитку майбутнього фахівця у процесі його професійної підготовки; в обґрунтуванні взаємозв'язків між цими компонентами, їх взаємовпливу та взаємозумовленості, в обґрунтуванні необхідності моделювання процесу професійно-творчого розвитку фахівця.

Виклад основного матеріалу. Підвищення ролі вищих навчальних закладів у науково-освітньому і соціокультурному значенні, необхідність їх перетворення на регіональні науково-навчальні комплекси вимагають перебудови педагогічної системи вищої освіти. Серед протиріч, які сьогодні спонукають до перебудовчих освітніх процесів, виділяємо такі:

– протиріччя між переважно репродуктивним напрямом підготовки фахівців у ВНЗ та необхідністю індивідуально-творчої діяльності фахівця при виконанні професійних обов'язків;

– протиріччя між безупинно збільшуваним обсягом навчального матеріалу, необхідного для підготовки фахівця в сучасних умовах розвитку виробничих технологій, а також різними можливостями студентів, особливо з урахуванням зниження якості шкільної математичної освіти;

– протиріччя між абстрактністю викладання окремих фундаментальних і спеціальних навчальних предметів і конкретністю задач професійно-педагогічної діяльності фахівця у вирішенні яких є потреба використання знань та умінь з відповідних навчальних дисциплін.

Професійне навчання у ВНЗ має слугувати передумовою професійного розвитку майбутнього фахівця. Професійний розвиток – це безперервний комплексний процес, який включає: професійне навчання, розвиток кар'єри та підвищення кваліфікації. Професійний розвиток – це набуття працівником нових компетенцій, знань, умінь і навиків, які він використовує чи буде використовувати у своїй професійній діяльності.

Компетенція – предметна галузь у якій індивід добре обізнаний і в якій він проявляє готовність до виконання діяльності.

Поняття «компетенція» має узагальнений, інтегральний характер стосовно понять «знання», «уміння», «навички».

Компетентність – інтегрована характеристика якостей особистості, результат підготовки в певних предметних галузях (компетенціях), який визначається необхідним обсягом і рівнем знань, умінь та досвідом у певному виді діяльності.

Компетентнісний підхід, який сьогодні має бути зреалізований в освіті, має створити передумови для більшого та гнучкішого наближення результатів освіти до потреб і вимог ринку праці, подальшого розвитку освітніх технологій та системи освіти в цілому.

В Україні проголошено перехід до нового покоління галузевих стандартів вищої освіти, які мають бути створені на основі компетентнісного підходу [1].

Проголошене завдання, власне бачення специфіки компетентнісного підходу, дозволили нам розробити структуру (модель) формування та розвитку професійних якостей фахівця та визначити місце в цій структурі творчих компетенцій.

Модель – зразок, що відтворює, імітує будову та дію якого-небудь об'єкту та використовується для одержання нових знань про об'єкт. Моде-

лювання – дослідження яких-небудь об'єктів, систем, явищ, процесів шляхом побудови та визначення їх моделей.

Наш аналіз сучасних наукових досліджень у галузі педагогіки свідчить, що підхід моделювання сьогодні є найбільш використовуваним. Однак, розглядаються здебільшого моделі освітніх процесів у вигляді схем та таблиць. Ми спробуємо представити модель професійного-творчого розвитку фахівця у вигляді просторової конфігурації.

Круг з центром O – професійна здатність випускника школи до обраної професії, яка характеризується, зокрема:

A – наявністю певних мотивів до освоєння конкретною професійною діяльністю;

B – окремими елементами професійних знань (на рівні поверхових уявлень про професію);

C – наявністю окремих здібностей до професійних умінь;

O – здатність особистості до творчої діяльності (одне із завдань організації навчально-виховного процесу в школі).

Фахова підготовка у професійному навчальному закладі означає, згідно з нашою моделлю, перехід у площину ($A_1B_1C_1$), у площину професійного навчання, площину формування та розвитку професійних: A_1 – мотивів; B_1 – знань; C_1 – умінь.

Технології професійного навчання розуміємо як технології формування та розвитку професійних знань, умінь і мотивів професійної діяльності, які при системному, професійно орієнтованому підході мають сприяти і формуванню O_1 – готовності студента до творчої професійної діяльності.

Наступним етапом професійно-творчого розвитку фахівця є перехід у площину ($A_2B_2C_2$) – у площину набуття професійного досвіду. На цьому етапі мотиви професійної діяльності набувають вигляду A_2 – любов до професії. Осмислення професійних знань у процесі професійної діяльності – B_2 , а професійні уміння мають на-

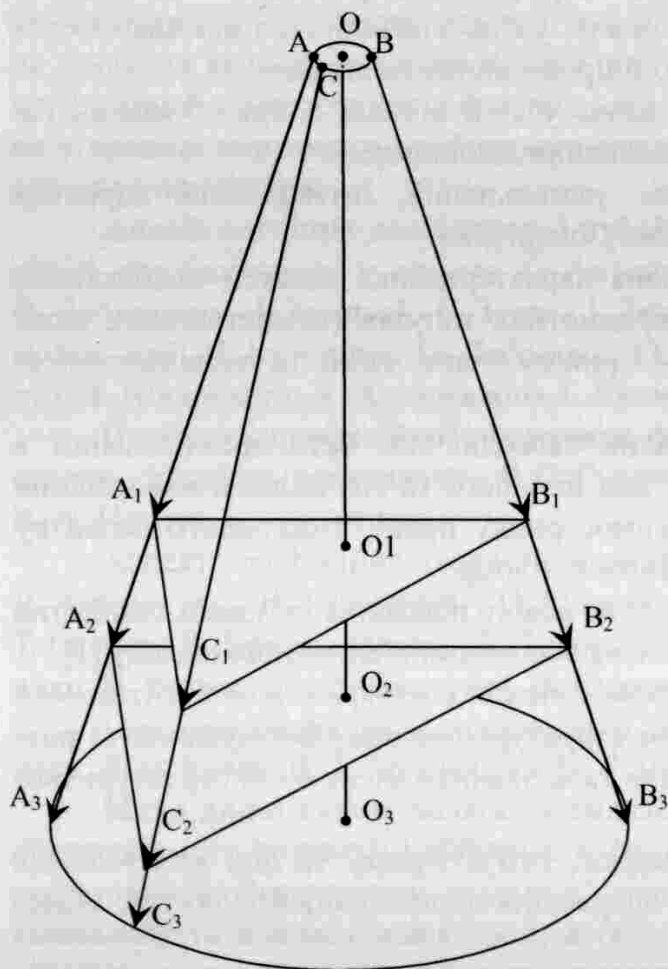

Рис. 1

бути вигляду професійних навичок – S_2 . При цьому O_1 – готовність студента до творчої професійної діяльності має перейти в стан O_2 – наявність досвіду творчої діяльності у професії.

Зауважимо, що під професійним досвідом маємо на увазі не лише безпосередню професійну діяльність фахівця-початківця після закінчення професійного навчального закладу, а й різні види реалізації професійних завдань, які має виконувати майбутній фахівець ще у процесі фахової підготовки у ВНЗ, серед таких, наприклад, різні види фахових практик.

Взаємозалежність, взаємообумовленість компонентів трьох різних площин:

- професійної придатності особистості;
- професійного навчання;
- професійного досвіду,

та єдність завдань формування та розвитку професійних мотивів, професійних знань та професійних умінь мають призвести до переходу в нову площину, площину професійної компетентності фахівця.

У листі МОН України від 31.07.08 № 1/9-484 «Методичні рекомендації щодо розроблення складових галузевих стандартів вищої освіти» рекомендовано розрізняти:

- соціально-особистісні компетенції;
- загально-наукові компетенції;
- інструментальні компетенції;
- професійні компетенції.

В останніх публікаціях ЮНЕСКО, за визначенням експертів країн Європейського Союзу, поняття «компетентність» розглядається як здатність застосовувати знання та уміння ефективно і творчо в ситуаціях, що передбачають взаємодію з іншими людьми як в соціальному, так і в професійному контекстах.

Різне трактування поняття «компетентність» та «компетенції» у вітчизняних дослідженнях зумовлене, насамперед, особливістю структури діяльності спеціалістів різних професій, а також різноманітністю теоретичних підходів дослідників. В. Кремінь, Н. Тализіна, Р. Шакуров, О. Щербаков єдині в тому, що базовою характеристикою компетентності є ступінь сформованості у спеціаліста єдиного комплексу знань, умінь, досвіду, який забезпечує виконання професійної діяльності.

У працях багатьох дослідників професійна компетентність розглядається як сукупність ключових, базових і фахових компетенцій.

Ключові компетенції визначаються як всебічні здібності, установки, стратегії, корисні при розв'язанні проблем і оволодінні новими компетенціями.

Базові компетенції відображають специфіку певної професійної діяльності і моделюються на основі загальнопредметного змісту освіти.

Фахові компетенції відображають специфіку конкретної предметної сфери професійної діяльності, реалізацію ключових і базових компетенцій у сфері певної галузі професійної діяльності.

У контексті представленої нами моделі професійно-творчого розвитку фахівця площина ($A_3B_3C_3$) – це площина професійної компетентності фахівця. Зокрема:

A_3 – ключові (соціально-особистісні) компетенції;

B_3 – базові (загальнонаукові) компетенції;

C_3 – фахові (інструментальні, загальнопрофесійні та спеціально-професійні) компетенції;

O_3 – дослідницькі (аналітична, методологічна, концептуальна, інтеграційна) компетенції.

Моделюючи процес професійно-творчого розвитку фахівця враховуємо, що (ABC) та ($A_3B_3C_3$) – це здатності особистості, причому (ABC) – здатність випускника школи до професії: початок професійного становлення, а ($A_3B_3C_3$) – результат професійного становлення: професійна компетентність. У нашій моделі ці здатності представлені як круги, що зображені еліпсами.

Площини ($A_1B_1C_1$) та ($A_2B_2C_2$) зображені на моделі не кругами, а трикутниками, бо мова йде уже не про якості особистості, а про процеси:

($A_1B_1C_1$) – процес професійного навчання;

($A_2B_2C_2$) – процес здобуття професійного досвіду.

У площинах навчання та досвіду обрані ключові аспекти – мотиви, знання, уміння. Векторами зображено їх розвиток у процесі формування професійної компетентності фахівця, на зразок: B (уявлення про професію) → B_1 (професійні знання) → B_2 (апробація професійних знань у процесі професійної діяльності) → B_3 (базові загальнонаукові компетенції).

Висновки. Завдання формування і розвитку професійної компетентності фахівця у процесі його професійної підготовки розглядаємо як одне із головних для визначення мети, змісту та завдань фахової підготовки. У цьому процесі акцентуємо увагу на передумови формування та розвитку індивідуально-творчої діяльності майбутнього фахівця.

Під сучасними технологіями навчання розуміємо саме такі технології формування та розвитку професійних компетенцій, які сприяють появі готовності до творчої діяльності та формуванні дослідницьких компетенцій фахівця.

Література

1. Лист МОН України від 31.07.08 № 1/9-484 «Методичні рекомендації щодо розроблення складових галузевих стандартів вищої освіти» // www.ligazakon.ua.

Стаття надійшла до редакції 21.03.2011 р.